

AMGUEDDFA CYMRU

sylfaen gweithgareddau 1-4

Noddir gan
Lywodraeth
Cynulliad Cymru
Sponsored by
Welsh Assembly
Government

sylfaen 1

holi staff yr amgueddfa

tiwtor

Nod: Cael y dysgwyr i holi staff am yr Amgueddfa a llenwi ffurflen. Wedyn, dod yn ôl i drafod a chymharu eu hatebion.

Camau

1. Sicrhau bod y dysgwyr yn gallu gofyn y cwestiynau a restrir isod.
2. Dosbarthu'r taflenni.
3. Cwrdd â nhw i drafod eu hatebion.
  1. Am faint o'r gloch mae'r Amgueddfa'n agor?
  2. Am faint o'r gloch mae'r Amgueddfa'n cau?
  3. Ydy'r Amgueddfa ar agor bob dydd o'r wythnos?
  4. Faint o bobl sy'n gweithio yma?
  5. Pwy yw pennaeth yr Amgueddfa?
  6. Faint yw hi i ddod i mewn?
  7. Faint yw cwpanaid o goffi?
  8. Faint yw cawl a rholyn bara?
  9. Oes rhaid talu am barcio car?
  10. Ble mae Melin Teifi?
  11. Enwch ddau beth 'dych chi'n gallu eu prynu yn y Siop.
  12. Pwy yw awdur y llyfr *Dre-fach Felindre a'r Diwydiant Gwlân* sy ar werth yn y Siop?

sylfaen 1

holi staff yr amgueddfa

dysgwr

Defnyddiwch y taflenni i nodi'r atebion i'ch cwestiynau. Rhaid ichi geisio siarad â thri o bobl wahanol gan ofyn pedwar cwestiwn i bob un.

Cwestiwn	Ateb		
	Person 1	Person 2	Person 3
1. Amser agor			
2. Amser cau			
3. Ddim ar agor			
4. Nifer y staff			
5. Enw'r Pennaeth			
6. Pris mynediad			

sylfaen 1

holi staff yr amgueddfa

dysgwyr

Cwestiwn	Ateb		
	Person 1	Person 2	Person 3
7. Pris coffi			
8. Pris cawl a rholyn bara			
9. Tâl am barcio car			
10. Lleoliad Melin Teifi			
11. Dau beth			
12. Enw'r awdur			

sylfaen 2

offer y grefft

tiwtor

Nod: Dod i adnabod offer crefft gwehyddu a dysgu eu henwau. Dilyn sgwrs syml gan y Swyddog Addysg neu'r Tiwtor.

Camau

1. Paru'r lluniau a'r geiriau er mwyn i'r dysgwyr ddod yn gyfarwydd â'r eirfa a'r offer.

2. Trafod y gwrthrychau go iawn a phenderfynu pa rai sy'n perthyn yn agos i'w gilydd.

3. Esbonio arwyddocâd y parau:

gwerthyd/edafedd   cribau/llysiâu'r cribwr   gwennol/gwŷdd

4. Cyflwyno'r patrymau:

Dyma'r wennol? Ie/Nage

Beth oedd pwrpas cribau?

Roedden nhw'n defnyddio X i _____

Mae'n rhaid cael X i _____

Geirfa:

nyddu
gwehyddu
cribo

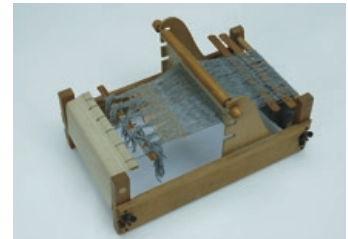

sylfaen 2

offer y grefft

dysgwyr

1. Parwch y lluniau â'r geiriau a ganlyn:

gwerthyd

gwŷdd

cribau

edafedd

gwennol

llysiâu'r cribwr

2. Edrychwch ar y gwrthrychau/offer gyda'r Tiwtor neu'r Swyddog Addysg ac wedyn cwblhewch y brawddegau:

Roedden nhw'n arfer defnyddio gwerthyd i _____.

Roedden nhw'n arfer defnyddio llysiâu'r cribwr i _____ gwllân.

Mae'n rhaid cael _____ i wehyddu.

Mae'n rhaid cael _____ i gribo gwllân.

Mae'r wennol yn cario'r _____ ar draws y gwŷdd.

offer y grefft

dysgwr

3. Beth yw'r geiriau Cymraeg am:

to weave
combing bats
a shuttle
a loom
teasels
thread
a spindle

4. Dysgwch:

Mae'n bwrw glaw allan
Mae'n hindda'n y tŷ
Mae merched Tregaron
Yn nyddu gwlan du.

[hindda = *fine and dry weather*]

sylfaen 3

dŵr a gwlan

tiwtor

Nod: Dysgu mwy am wlan ac am bwysigrwydd dŵr i'r diwydiant.

Camau

1. Y dysgwyr i ymgynnull yn yr lard Hir a gweithio mewn grwpiau bach. Disgwylir iddynt gwblhau'r ddwy dasg.
2. Bydd y grwpiau'n gweithio yn eu tro ar baneli 'Bro a Bywyd Law yn Llaw' a 'Garw a Mân'.

sylfaen 3

dŵr a gwlan

dysgwyr

Grŵp A

Ewch at banel 'Bro a Bywyd Law yn Llaw' a dewiswch yr ateb cywir:

Roedd Melin Newydd yn cynhyrchu...

- a) brethyn   b) blawd   c) edafedd

Beth ar ystâd Llysnewydd oedd yn bwysig i waith Melin Cambrian?

- a) pwnd   b) blawd   c) gweithwyr

Mae dŵr yn bwysig i'r ffatri wlan...

- a) i'r gweithwyr ymolchi   b) i'w yfed   c) i yrru'r peiriannau

Pa broses oedd yn llygru'r afon?

- a) nyddu   b) lliwio   c) gwehyddu

Beth oedd yn rheoli llif dŵr yr afon?

- a) llynnoedd   b) tap   c) pibellau

Yn ystod y nos roedd pyllau'r felin yn...

- a) llifo   b) gollwng   c) llenwi

Geirfa:

pwnd	<i>a leat</i>	blawd	<i>flour</i>
llygru	<i>to pollute</i>	rheoli	<i>to control</i>
pibell(-au)	<i>pipe(s)</i>	llifo	<i>to flow</i>
gollwng	<i>to leak</i>	edafedd	<i>thread</i>
llenwi	<i>to fill</i>	cynhyrchu	<i>to produce</i>
nyddu	<i>to spin</i>	gwehyddu	<i>to weave</i>

syfaen 3

dŵr a gwllân

dysgwyr

Bro a Bywyd Law yn Llaw Landscape and Industry in Harmony

Y tirwedd hwn yw'r rheswm bod cymaint o felinau wedi cael eu hadeiladu yma. Roedd afonydd oedd yn llifo'n gyflym yn rhoi'r grym i yrru peiriannau cynnar. Roedd eu dŵr hefyd yn hanfodol i olchi, lliwio a gorffen brethyn ac yn Ffatri Cambrian ar gyfer oeri Norah Nancy.

Roedd y diwydiant gwllân yn 'benthycu' dŵr ac yna'n ei roi yn ôl. Y prosesau lliwio cemegol oedd yr unig rai oedd yn effeithio ar yr amgylchedd, gan ollwng dŵr llygredig i'r afonydd. Nid yw cynhyrchu gwllân wedi cael yr un effaith ar gefn gwlad â diwydiannau eraill, fel codi glo a chwaraela.

Hanes y llif a chafnau di-rif

Mae cyflymder llif afonydd yn amrywio gan ddibynnu faint o ddŵr sydd ynddynt. Mae hyn yn broblem os oes angen cyflenwad dŵr cyson i yrru peiriannau. Cll'i llymoedd meln a chafnau meln eu hadeiladu er mwyn casglu a rheoli dŵr afonydd. Mae gan Dre-fach Felindre nwydwaith hir a chymhleth o gafnau meln oedd yn gwasanaethu nifer o felinau. Byddai adeiladu'r rhain a'u cynnal a'u cadw yn galw am gym ddydd o waith.

Roedd casglu dŵr mewn pylau meln dros nos yn galluogi melinau i barhau i weithio drwy'r dydd, hyd yn oed os oedd llif yr afon yn isel. Byddai dŵr yn cael ei ryddhau'n gyson i mewn i'r cafn pwrpasol er mwyn gyrru'r olwyn dŵr neu'r tybin. Wedyn byddai'r dŵr yn dychwelyd i'r afon.

This landscape is the reason why so many mills were built here. Fast flowing rivers provided the power to drive early machinery. Their water was also essential for washing, dyeing and finishing cloth and at Cambrian Mills for cooling the Norah Nancy.

The woollen industry 'borrowed' the water and then put it back again. Only the chemical dyeing processes effected the environment, releasing polluted water into the rivers. Woollen production hasn't had the same impact on the countryside as other industries, such as coal mining and slate quarrying.

Pace and race

Rivers flow at different speeds depending on the quantity of water. This is a problem if you need a constant supply of water to power machinery. Mill ponds and mill races (or leats) were built to collect and control river water. Dre-fach Felindre has a long and complicated network of leats which served many mills. It would have taken a lot of work and expense to build and maintain.

Collecting water in mill ponds overnight enabled mills to keep working all day, even if the river was running low. Water was steadily released into the man-made leat to power the water wheel or turbine. The water then returned to the river.

Rhan o rhwydwaith y pownd Part of the leat network

Nefoedd wen – dacw lsyswen!

Mae cafn y felin, oedd yn cael ei alw'n lleol yn 'pownd' neu 'pinfarch', yn union o dan eich traed. Mae'n gartref tywyll i llysywod a madfalod dŵr.

Watch out – there's a newt about!

The leat, locally known as a 'pownd' or 'pinfarch', is right under your feet. It provides a dark home for eels and newts.

sylfaen 3

dŵr a gwlân

dysgwyr

Grŵp B

Ewch at banel 'Garw a Mân' a rhowch ✓ yn y blwch cywir.

	bach	mawr	dof	gwydn	hyblyg	garw	mân
Dafad Mynydd Gymreig							
Kerry Hill							
Dafad Llanwenog							
Dafad Radnor							

Dysgwch y geiriau hyn:

dof	<i>tame</i>	gwydn	<i>tough</i>
hyblyg	<i>versatile</i>	garw	<i>rough</i>
mân	<i>fine</i>		

Yn eich barn chi:

Pam roedd Dre-fach yn lle da iawn ar gyfer y diwydiant gwlân?

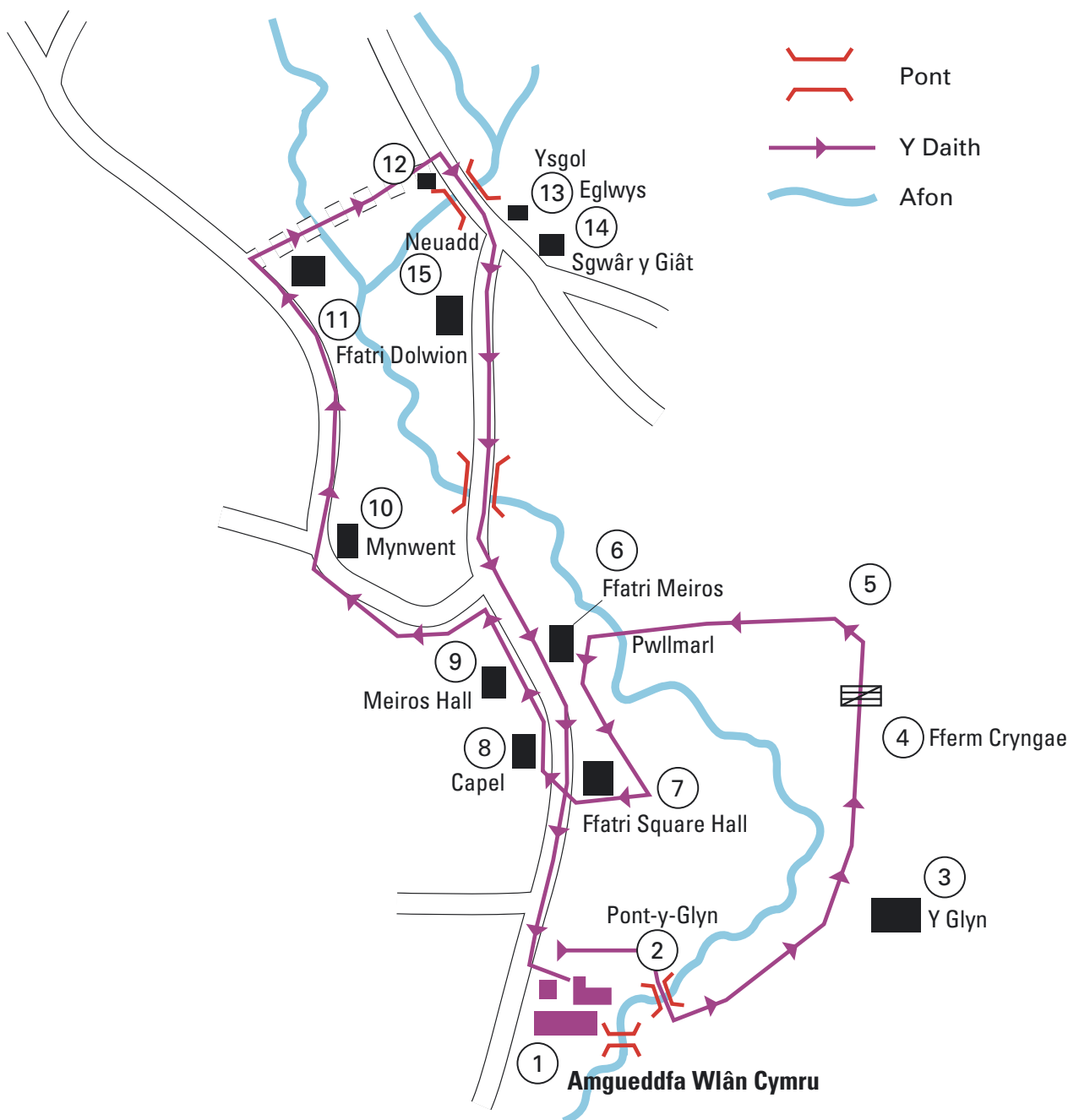
syflfaen 4

taith o gwmpas y pentref

dysgwyr

Nod: Dilyn llwybr o gwmpas y pentref ac ateb y cwestiynau. Mae pob rhif yn cyfateb i [corresponds to] le ar y map.

Taith o Amgylch y Fro

sylfaen 4

taith o gwmpas y pentref

dysgwr

1. Ewch allan trwy giât yr Amgueddfa. Trowch i'r dde ac i'r dde unwaith eto, a dilynwch y llwybr sy'n rhedeg ar hyd ochr yr Amgueddfa. Edrychwch draw at yr Amgueddfa. Mae nifer o ffenestri gyda'r adeilad gyferbyn. Dyma hen sied wau [*weaving shed*] Melin Cambrian – adran [*section*] bwysig iawn. Roedd tuag 20 o bobl yno pan oedd yn ei hanterth [*at its peak*].

Pam, yn eich barn chi, mae gwydr barugog [*frosted*] ar waelod y ffenestri?

2. Cerddwch ymlaen at y bont ac arhoswch yna. Enw'r bont yw Pont y Glyn.

Pam roedden nhw'n codi melinau ar lan afonydd?

i bysgota

i olchi dillad

i droi'r olwyn ddŵr [*water wheel*]

3. Ychydig ar ôl croesi'r bont, mae tŷ mawr ar y llethr [*slope*] ar y dde, o'r enw Y Glyn.

Pwy oedd yn byw yma? Perchennog neu weithiwr [*owner or worker*]?
Sut 'dych chi'n gwybod?

4. Ewch ymlaen ar hyd y llwybr, trowch i'r chwith ac ewch trwy'r giât. Ychydig ymlaen, ac yn uwch i fyny ar ochr y bryn [*higher on the side of the hill*] ar y dde, mae Cryngae.

Beth yw Cryngae?

fferm

plas [*mansion*]

tafarn

5. Ewch ymlaen a thrwy giât arall. Wedi cyrraedd yr heol, trowch ychydig i'r dde. Mae adeilad o'ch blaen. Dyma hen ffatri wlân Cilwendeg.

Dewiswch dri gair sy'n disgrifio'r adeilad.

6. Trowch yn ôl i'r chwith a dilynwch yr heol ymlaen heibio i arwydd [*sign*] Pwllmarl, ger y byngalos. Trowch i'r chwith unwaith eto, a dilyn y lôn trwy glos [*farmyard*] Pwllmarl. Ar ôl croesi'r afon, edrychwch i'r dde ar draws y cae. Dyma ffatri Meiros.

Sut mae'r ffatri hon yn wahanol [*different*] i'r ffatroedd eraill?

taith o gwmpas y pentref

dysgwr

7. Croeswch y bont nesaf a dilynwch y llwybr i fyny at hên ffatri wlân Square Hall.

Beth sy'n digwydd yn yr adeilad heddiw?

Pam 'dych chi'n meddwl bod enwau Saesneg ar rai o'r ffatrioedd hyn?

8. Cerddwch ymlaen at yr heol. 'Dych chi nawr yn ôl yn stryd fawr y pentref. Trowch ychydig i'r dde. Mae capel Bethel ar y chwith.

Pryd cafodd y capel ei adeiladu?

9. Yn nes ymlaen mae tŷ mawr ar y chwith o'r enw 'Meiros Hall'.

Ble 'dych chi wedi gweld yr enw 'Meiros' o'r blaen?

10. Pan ddewch at fforch [*fork*] yn yr heol, trowch i'r chwith ac ewch i fyny'r bryn. Trowch i'r dde gyferbyn â mynwent [*graveyard*] Bethel ac fe welwch fynwent arall ar y gornel. Ewch i mewn iddi.

Beth oedd enw'r capel oedd yn sefyll yma unwaith?

Ble mae'r capel nawr?

sylfaen 4

taith o gwmpas y pentref

dysgwr

11. Trowch i'r dde allan o'r fynwent. Dilynwch yr heol nes ichi ddod at dŷ o'r enw Dolwïon. Gwelwch lôn gul [*a narrow lane*] ar y dde yn arwain at ffatri.

Gwrandewch ar eich tiwtor, ac wedyn dywedwch beth yw'r cysylltiad [*connection*] rhwng y ffatri yma ac Unol Daleithiau America [*USA*].

12. Ewch heibio i ffatri Dolwïon a dilynwch y llwybr nes ichi gyrraedd yr heol fawr. Trowch i'r dde.

Wrth gerdded yn ôl trwy'r pentref, beth sydd wedi ei ysgrifennu ar ffrynt un o'r tai ar y dde?

Pam 'dych chi'n meddwl bod angen y lle hwn ar y pentref unwaith?

13. Croeswch y bont dros Afon Esger. Mae ysgol ar y chwith.

Beth yw enw'r ysgol?

Pa fath o ysgol yw hi?

14. Wrth ochr yr ysgol mae eglwys a mynwent. Ewch i mewn i'r fynwent.

Beth yw enw'r eglwys?

Yn y fynwent, y tu ôl i'r eglwys, y mae tair carreg fedd (gravestones) fawr iawn. Pwy oedd y teuluoedd hyn?

taith o gwmpas y pentref

dysgwr

15. Enw'r sgwâr y tu allan i'r eglwys yw Sgwâr y Giât. Ewch yn ôl i'r pentref, heibio i'r neuadd.

Beth yw enw neuadd y pentref?

Pa fath o bethau sy'n digwydd yno? Holwch bobl neu edrychwch am bosteri.

Ewch yn syth ymlaen i'r Amgueddfa i gwrdd â'ch tiwtor er mwyn trafod eich atebion.